

IMPREZOWNIK

Happening Pierwszomajowy

Bieg Spartakusa (czerwiec)

Międzynarodowy Zlot Pojazdów Militarnych (sierpień)

Zlot Motorowodny (sierpień)

Plenery Artystyczne (wrzesień)

Piknik Wrzosowy – Targi Chleba i Miodu (wrzesień)

ŚCIEŻKA TURYSTYCZNO-SPACEROWA

1. Urząd Miejski w Bornem Suliniowie

Siedziba dowództwa garnizonu Gross Born w okresie stacjonowania wojsk niemieckich i sztabu garnizonu Борне-Сулиново w okresie pobytu wojsk radzieckich. Od 8 marca 1997 r. siedziba Urzędu Miejskiego.

2. Skwer przed Urzędem

Dawny plac komendatury garnizonu Gross Born. Miejsce przeglądów kompanii i rozprawiania wart.

• Dom Partii (ПОЛИТОТДЕЛ)

W okresie radzieckim mieściły się tu biura Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego i siedziba Naczelnika Komitetu Komsomolu.

• Dawna siedziba KGB i prokuratury wojskowej.

W okresie radzieckim siedziba prokuratury wojskowej garnizonu Borne Sulino, Sądu Wojskowego i służb wywiadowczych KGB.

3. Dawna kantyna oficerska / „Kommandantur Kantine”

Stołówka dla oficerów niemieckich, później radzieckich, pełniących służbę w pobliskich budynkach administracji wojskowej.

4. Dawny szpital wojskowy

Największy w mieście budynek o powierzchni ponad 12 tys. m². Szpital zbudowany na potrzeby żołnierzy armii niemieckiej – Wehrmachtu. Od 1945 r. do 1992 r. – szpital garnizonu radzieckiego Борне-Сулиново (Borne Sulino). Obecnie w budynku mieści się Dom Pomocy Społecznej, Centrum Rehabilitacji dla Osób Chorych na Stwardnienie Rozsiane i Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej.

5. Mozaika na budynku Miejskiej Biblioteki Publicznej

Na zachodniej ścianie budynku, od strony ulicy Orla Białego, znajdowała się ceramiczna mozaika o wymiarach 5,6 m na 2,35 m. Socrealistyczne „dzieło” przedstawiało kobietę z małym dzieckiem.

6. Rampa kolejowa

Miejsce pożegnania z Polską stacjonujących w garnizonie Борне-Сулиново żołnierzy 6. Witebsko-Nowogrodzkiej Gwardyjskiej Dywizji Zmechanizowanej Północnej Grupy Wojsk.

7. Brama wjazdowa od strony Łubowa

Dawna wartownia, w której mieściło się biuro przepustek oraz punkt kontrolny dla pojazdów wojskowych i cywilnych zmierzających do Bornego Sulinowa z kierunku Łubowa.

8. Ulica Lipowa

Najstarsza część dzisiejszego miasta, obszar dawnej wsi Linde. Pierwsze wzmianki o miejscowości pochodzą z XVI w.

9. Półwysp „Głowa Orła” i jez. Pile

Półwysp na jez. Pile swoim kształtem przypomina głowę orła. Jez. Pile jest największym z 57 jezior położonych na terenie gminy Borne Sulino. Jego powierzchnia wynosi 9,8 km².

10. Willa gen. Dubynina

W ostatniej fazie pobytu jednostek Armii Czerwonej w Polsce okresowa siedziba gen. Dubynina – dowódcy Północnej Grupy Wojsk.

11. Pozostałości willi gen. Heinza Guderiana

Reprezentacyjna willa dla odwiedzających garnizon gości i wysokich rangą oficerów. Jeden z najpiękniejszych budynków na terenie dawnego poligonu Gross Born. Obiekt spłonął w 1991 r., na krótko przed wyjazdem wojsk radzieckich.

12. Kasyno oficerskie / Garnizonowy Dom Oficera

Obiekt pełniący funkcję reprezentacyjną. Miejsce lokalizacji kasyna oficerskiego i restauracji dla oficerów Wehrmachtu. W okresie radzieckim Garnizonowy Dom Oficera. Budynek posiadał salę koncertową na około tysiąc osób. Sala, wraz z dużą częścią obiektu, spłonęła podczas pożaru 1 lutego 2010 r.

13. Budynek dawnego aresztu wojskowego

Od powstania budynku w latach trzydziestych XX w., do wyjazdu żołnierzy Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej w 1992 r., obiekt pełnił rolę aresztu wojskowego. Pierwotnie był to areszt garnizonowy wojsk niemieckich, następnie radzieckich, a po rozpadzie ZSRR – rosyjskich.

14. Kościół pw. św. Brata Alberta

Budynek dzisiejszego kościoła tworzą: dawna niemiecka stołówka (kantyna), dobudowana w późniejszym okresie budynek radzieckiego kina i wzniesiona niedawno wieża. Wewnątrz znajduje się Tryptyk Matki Boskiej Jenieckiej przekazany 29.01.2008 r. przez Parafię Katedry Polowej Wojska Polskiego pw. NMP Królowej Polski w Warszawie. Ołtarz pochodzi z obozu jenieckiego Oflag II D Gross Born, zlokalizowanego w pobliżu Kłomina.

15. Hala sportowa i teren rekreacyjny

Główny, środkowy budynek hali sportowej został wybudowany w okresie radzieckim, jednak dwa boczne skrzydła to pozostałości dawnego kompleksu tajni i budynków warsztatowych z okresu niemieckiego. Obiekt nabrał obecnego kształtu w 2005 r., po zakończeniu prac modernizacyjnych.

16. Budynek Kulturalno - Oświatowy

Obiekt pierwotnie pełnił funkcję kantyny żołnierskiej (stołówki) dla żołnierzy Wehrmachtu. W okresie powojennym służył również jako Izba Pamięci (muzeum). Był także wykorzystywany do celów kulturalnych i propagandowych. Obecnie w budynku mieści się sala konferencyjna oraz Miejska Izba Muzealna.

17. Czołg T-34

Czołg T-34/85 o numerze seryjnym UBC 3628. Ekspонат z Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, posadowiony 12.08.2010 r. na odnowionym poradzieckim cokole. W okresie stacjonowania wojsk radzieckich w tym miejscu stał czołg T-34/76, który w czasie II wojny światowej „przeszedł” szlak bojowy ze stacjonującą w garnizonie Борне-Сулиново dywizją zmechanizowaną. W dniu 02.04.1992 r. radziecki czołg – pomnik został zdemontowany i następnego dnia wywieziony do Rosji.

18. Dom Żołnierza

W okresie niemieckim obiekt pełnił funkcję dydaktyczno-szkoleniową. W okresie radzieckim mieścił się tu klub żołnierski, a przed budynkiem stał pomnik Lenina. Budowla została rozebrana latem 2014 r.

19. Brama wjazdowa od strony Szczecinka

W okresie niemieckim na skrzyżowaniu dzisiejszej al. Niepodległości i ul. Wojska Polskiego znajdowała się podwójna brama wjazdowa i budynek wartowni. Bramę zdobiły 4 kolumny wykonane z cegły klinkierowej z betonowymi posągami żołnierzy – 2 werblistów i 2 hejnalistów – o wys. ok. 3 m każdy. W okresie radzieckim wjazd do miasta zabezpieczał punkt kontrolny złożony z przesuwnej bramy, budynku wartowni i biura przepustek. Obiekt został ostatecznie rozebrany w 1995 r.

20. Skwer pomiędzy ulicami Marii Konopnickiej i Fryderyka Chopina

Obszar między budynkami koszarowymi pełnił rolę placu apelowego, na którym odbywały się apele, zbiórki, ćwiczenia musztry wojskowej i przeglądy żołnierzy stacjonujących w pobliskich koszarach.

21. Osiedle bloków mieszkalnych typu „Leningrad”

Budynki mieszkalne, potocznie zwane „Leningradami”, zostały wybudowane przez wojska radzieckie w latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku. Powstały z tzw. „wielkiej płyty” wytwarzanej w leningradzkiej fabryce domów.

22. Lotnisko sportowe

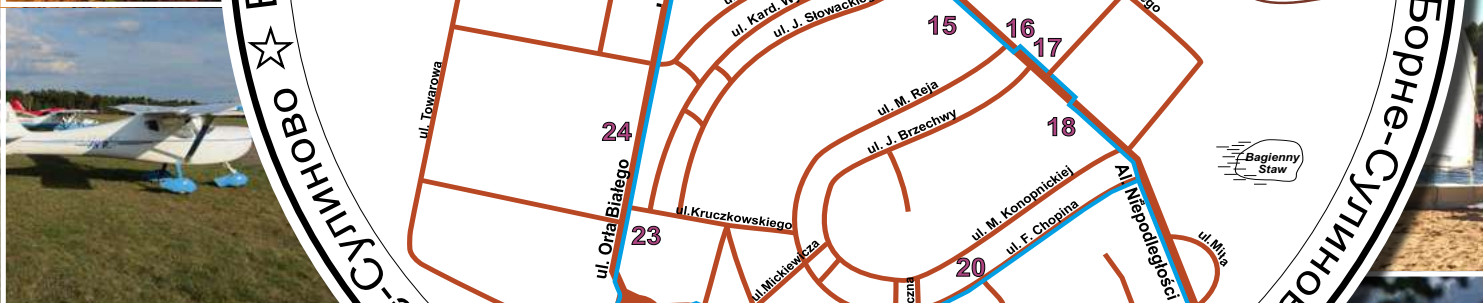
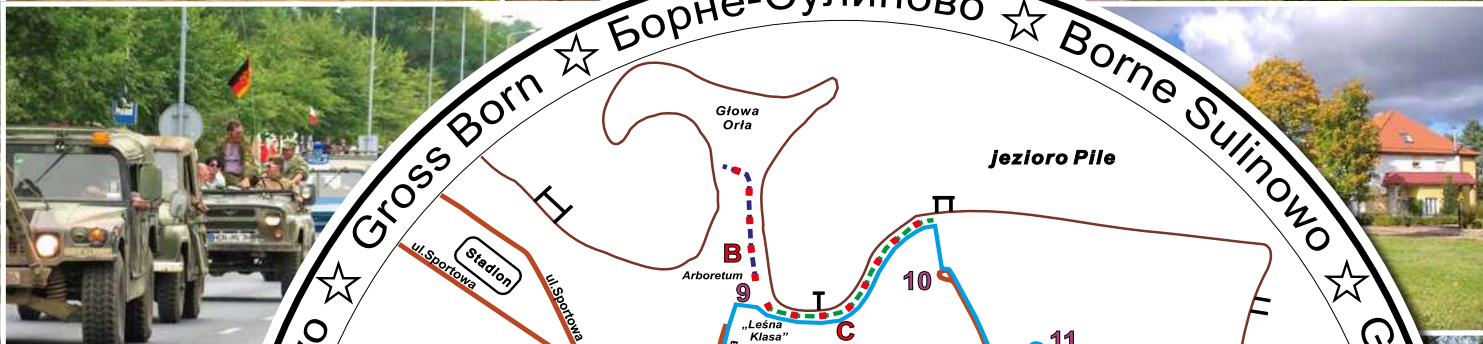
Łądowisko dla samolotów wojskowych. W okresie stacjonowania wojsk radzieckich teren wykorzystywany był jako lądowisko dla śmigłowców.

23. Dawna siedziba wojskowej straży pożarnej

Obiekt powstał w 1935 r. W czasach niemieckich mieściły się tu tajnie. W okresie radzieckim większą część budynku zajmowała straż pożarna.

24. Magazyny przy ul. Towarowej

Zaplecze logistyczne armii niemieckiej, później radzieckiej. Mieściły się tu 4 magazyny z pełnym podpiwniczeniem, wyposażone w szyby windowe i rampy rozładunkowe.

Borne Sulino

Daj się oczarować

CENTRUM INFORMACJI TURYSTYCZNEJ

ul. Bolesława Chrobrego 3A, 78-449 Borne Sulino
tel. (94) 37 34 166
e-mail: it@bornesulinowo.pl

URZĄD MIEJSKI W BORNEM SULINOWIE

www.bornesulinowo.pl

MIEJSKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA W BORNEM SULINOWIE

ul. Szpitalna 1, tel. 94 373 31 20
e-mail: mbp@mbp.bornesulinowo.pl

Publikacja współfinansowana przez Zachodniopomorską Regionalną Organizację Turystyczną

Borne Sulinowo

TURYSTYCZNY POLIGON

WARTO ZOBACZYĆ W GMINIE

1. Wrzosowiska Kłomińskie

Największe w Polsce wrzosowiska położone na południe od Bornego Sulinowa, na terenie dawnego poligonu. Na znajdującym się tam wzniesieniu zlokalizowano punkt widokowy, do którego prowadzi droga Borne Sulinowo – Kłomino. W dniu 26 listopada 2008 r., na terenie wrzosowisk, utworzono florystyczny rezerwat przyrody „Diabelskie Pustacie” o powierzchni 932,53 ha.

2. Kłomino

Osada leśna położona 12 km w linii prostej od Bornego Sulinowa, na południowym skraju dawnego poligonu. Pierwotnie koszary o nazwie Westfalenhof, zbudowane przez Niemców w tym samym czasie co Borne Sulinowo, wchodziły w skład kompleksu wojskowego Gross Born. Na polskich mapach z tego okresu oznaczone było jako Gródek (ros. *Gorodok* – osiedle wojskowe poza miastem). Obecnie Kłomino jest zasiedlone w minimalnym stopniu – większość budynków została rozebrana.

3. Zalewy Nadarzyckie

Zamknięty jazem akwen wodny na rzece Piławie. Długość – około 6 km, powierzchnia – 202,72 ha, linia brzegowa – 19,8 km, głębokość – od 2 m do 8 m. Zalewy utrzymywane są w dzikim, naturalnym stanie. W okolicy znajdują się pozostałości po Wale Pomorskim, m.in. bunkier, który chronił jaz zamykający Zalewy Nadarzyckie.

4. Wał Pomorski

Linia niemieckich fortyfikacji granicznych Pozycji Pomorskiej (Die Pommernstellung) zwanej Wałem Pomorskim. Przecina teren gminy z północy na południe i biegnie od jez. Ciemino po Zalewy Nadarzyckie.

5. Jaz na rzece Piławie

Forteczny jaz piętrzący zbudowany w latach 1935-1936 na rzece Piławie. Pozycja Wału Pomorskiego. Jaz służący do podnoszenia poziomu rzeki Piławy i utrzymywania jej watorów obronnych jako przeszkody dla ludzi i pojazdów na odcinku ponad 2 km (od wypływu rzeki z jez. Długie). Obiekt związany z historią walk Wojska Polskiego i Armii Czerwonej o przełamanie Wału Pomorskiego w 1945 r.

6. Cmentarz wojenny z czasów II wojny światowej

Liczba pochowanych na cmentarzu osób nie jest znana. Z sondażowych prac ekshumacyjnych przeprowadzonych w 1971 r. wynika, że pogrzebano tu jeńców radzieckich z obozów w Czarnem i Barkniewie. Nie można wykluczyć, iż w pobliżu obecnego cmentarza znajdują się inne miejsca pochówku jeńców wojennych, którzy zostali rozstrzelani.

7. Cmentarz wojskowo-cywilny garnizonu Борне-Сулиново (Borne Sulinowo)

Od czasu powstania, tj. od 1945 r., do wyjazdu wojsk rosyjskich w 1992 r., cmentarz wojskowo-cywilny garnizonu Борне-Сулиново przeznaczony dla żołnierzy radzieckich, członków ich rodzin i pracowników cywilnych. Większość grobów pochodzi z lat 1945-1967. Wśród 344 miejsc pochówku znajduje się 146 grobów z podpisem Неизвестный (Nieznany). Głównym akcentem cmentarza jest pomnik Iwana Paddubnego – dłoń z celującą w niebo „pepeszą”.

8. Oflag II D Gross Born

Obóz powstał na bazie drewnianych baraków pozostałych po robotnikach DAF (Deutsche Arbeitsfront – Niemieckiego Frontu Pracy). Jesienią 1940 r. Niemcy dobowali jedynie baraki A, B, C, D i E wchodzące w skład Bloku IV. W dniu 26.08.1939 r. utworzono obóz przejściowy Dulag E, który 09.11.1939 r. przekształcono w Stalag II E (obóz dla żołnierzy szeregowych i podoficerów). W dniu 01.06.1940 r., w miejsce Stalagu, powstał Oflag II D Gross Born (obóz jeniecki dla oficerów). Od 01.06.1940 r. do 16.05.1942 r. w obozie przebywali oficerowie francuscy. W dniach 14-16 maja 1942 r. przeniesiono oficerów francuskich z Oflagu II D Gross Born do obozu Arnswalde II B w Choszczynie, a oficerów polskich z Oflagu II B Arnswalde w Choszczynie

do Oflagu II D Gross Born. W październiku 1944 r. i styczniu 1945 r. do obozu przywieziono duże grupy powstańców warszawskich. W dniu 28 stycznia 1945 r. z obozu ewakuowano na zachód większość jeńców, których zmuszono do 677-kilometrowego „marszu śmierci” do Sandbostel w północno-zachodnich Niemczech. W obozie pozostała licząca ok. 1200 jeńców grupa niezdolnych do marszu oficerów i niższych rangą żołnierzy, których 4 lutego 1945 r. wyzwoliła 1 Armia Wojska Polskiego. W Oflagu II D przebywał m.in. Leon Kruczkowski, który pod wpływem osobistych przeżyć napisał dramat pt. „Pierwszy dzień wolności”.

9. Strzelnica koło Kłomina

Dawna strzelnica wojskowa położona około 1 km na północ od miejscowości Kłomino i około 200 m od drogi wiodącej z Kłomina do dawnej wsi Stare Borne i dzisiejszego Bornego Sulinowa. Strzelnica została zbudowana w latach trzydziestych XX w. na potrzeby niemieckiej armii – Wehrmachtu. Jej rozmiary świadczą o wielkości dawnej jednostki wojskowej Westfalenhof (Kłomino). Obiekt składa się z dwóch torów strzelniczych. Najbardziej efektywną pozostałość stanowi 9 potężnych ścian (kulochwytów) o wysokości około 10 m, rozmieszczonych na odcinku 180 m.

10. Rzeką Piława

Piława jest największą rzeką w gminie Borne Sulinowo. Tu znajduje się jej obszar źródłowy oraz górny bieg. Rzeką wypływa z jez. Komorze i przepływa przez jeziora: Rakowo, Brody, Strzeszyn, Kocie (Małe i Duże), Pile, Długie i Zalewy Nadarzyckie. Płyńe z północy na południe i jest największym dopływem Gwdy. Jej całkowita długość stanowi 79,9 km, w tym w gminie Borne Sulinowo – 37,9 km. Przeciętny spadek koryta rzeki wynosi 0,4%, a prędkość nurtu 0,8 m/s. Na Piławie znajdują się dwa jazy – pierwszy poniżej jez. Długie, drugi zamyka akwen Zalewów Nadarzyckich. Obie tamy zostały zbudowane w latach trzydziestych XX w., a ich zadaniem było stworzenie naturalnych przeszkód na linii umocnień Wału Pomorskiego poprzez spowolnienie nurtu i podniesienie lustra wody. Ze względu na wyjątkowe walory przyrodnicze i krajobrazowe, korytarz ekologiczny rzeki Piławy został objęty ochroną prawną poprzez wyznaczenie Obszaru Chronionego Krajobrazu „Dolina Piławy”. Pokrywa się on z obszarem NATURA 2000. Na tym terenie występują gatunki roślin zaliczane do szczególnej ochrony przez Unię Europejską, a stanowiska lęgowe mają rzadkie i chronione gatunki ptaków takich jak: perkoz, bąk, łabędź niemy, gęgawa, krakwa, gągoł, cyraneczka, cyranka, czernica, nurogęś, błotniak stawowy, kokoszka wodna, kszysk, żuraw, zimorodek, dzięcioł zielony, dzięcioł czarny, pliszka górska, brzeczka, trzciniak i remiz. Rzeką Piława jest jednocześnie bardzo atrakcyjnym i popularnym szlakiem kajakowym.

SZLAKI TURYSTYCZNE

TRASA NORDIC WALKING

„Nad Jezioro Pile” (trasa żółta) – 15,5 km
Rozpoczyna się i kończy przy skrzyżowaniu al. Niepodległości z ul. Sportową, biegnie wzdłuż południowego brzegu jez. Pile.

SZLAKI ROWEROWO-PESZE

„Wodny” (szlak pomarańczowy) – 16,5 km
Rozpoczyna się i kończy przy siedzibie Nadleśnictwa Borne Sulinowo. Przebiega wzdłuż brzegu jezior Pile i Długie.

„Bunkry” (szlak różowy) – 12 km

Rozpoczyna się i kończy przy siedzibie Nadleśnictwa Borne Sulinowo. Biegnie przez tereny poradzieckiego poligonu.

„Wrzosy” (szlak żółty) – 35 km

Rozpoczyna się i kończy przy siedzibie Nadleśnictwa Borne Sulinowo. Przebiega przez teren poradzieckiego poligonu. Na szlaku znajdują się Wrzosowiska Kłomińskie, Zalewy Nadarzyckie oraz dolina rzeki Piławy.

„Po bunkrach poligonu Gross Born” (szlak czerwony) – 8 km

Rozpoczyna się i kończy na parkingu leśnym przy rzece Płynicy. Na szlaku znajdują się zachowane w dobrym stanie bunkry sektora XVI poligonu Gross Born.

SZLAKI ROWEROWE

„Kraina Małych Jezior” – 45,3 km

Przebieg szlaku: Borne Sulinowo – rz. Piława k. Liszkowa – Łubowo – Rakowo – jez. Rakowo – jez. Komorze – Okole – Strzeszyn – rz. Piława – Międzyziesie – Piława – Silnowo (Dolne) – Dąbrowica – Krągi – Borne Sulinowo. Szlak oznakowany jest białym, kwadratowym polem z umieszczonym w górnej części czarnym symbolem roweru, a w dolnej połowie prostokątem w kolorze czarnym.

„Kraina Odwroconego Krzyża” – 29,3 km

Przebieg szlaku: Borne Sulinowo – Starowice – Czochryń – Jeziorna – jez. Kortkowo – Ostroróg – Nobliny – Liszkowo – most na rz. Piławie – Borne Sulinowo. Szlak oznakowany jest białym, kwadratowym polem z umieszczonym w górnej części czarnym symbolem roweru, a w dolnej połowie prostokątem w kolorze niebieskim.

„Nad Jezioro Ciemino” – 53,3 km

Przebieg szlaku: Borne Sulinowo – jez. Przełęg – Jelonek – Jeleń – Przyjezierze – Grabno – jez. Ciemino – Kucharowo – Wzgórze Kucharowskie – Kądzienka – Juchowo – Kłosówko – Kraina Odwiecznych Dębów – Łączno – jez. Ciemino – Ciemino – jez. Śmiadowo – Krągi – Borne Sulinowo. Szlak oznakowany jest białym, kwadratowym polem z umieszczonym w górnej części czarnym symbolem roweru, a w dolnej połowie prostokątem w kolorze czerwonym.

SZLAK KAJAKOWY RZEKĄ PIŁAWĄ

Trasa spływu: Wydrza Wyspa – jez. Komorze – jez. Rakowo – jez. Lubicko Małe – jez. Lubicko Wielkie – do wsi Łubowo – jez. Lubicko Wielkie – jez. Lubicko Małe – jez. Brody – jez. Strzeszyn – jez. Kocie Małe – jez. Kocie Duże – jez. Pile – do miasta Borne Sulinowo – jez. Pile – jez. Długie – Zalewy Nadarzyckie – Czechyń – Szwecja – jez. Dobrzyca.

Szlak obejmuje urokliwy ciąg jezior gminy Borne Sulinowo, atrakcyjny przyrodniczo Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Piławy”, a także labirynt zatoczek Zalewów Nadarzyckich.